

NAGOVORI NA OTVORITVI
mednarodne znanstvene konference
Rajko Nahtigal in 100 let slavistike na
Univerzi v Ljubljani
(22.–23. marca 2018)

Spoštovani predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti,
spoštovani dekan Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani,
spoštovani udeleženci konference,
cenjeni zbor.

Prisrčno vas pozdravljam v imenu vodstva *Alme Mater Universitas Labacensis*, še posebej v imenu rektorja, prof. dr. Igorja Papiča, ter seveda v svojem imenu. Dobrodošli na Univerzi v Ljubljani, ki kot najstarejša, najboljša in največja univerza v Sloveniji že skoraj sto let z neomajno vero v moč znanosti, umetnosti, izobraževanja ter humanističnih vrednot skrbi za napredek slovenske družbe.

Konferenca, ki jo danes odpiramo, je posvečena velikemu slavistu, profesorju, prvemu dekanu Filozofske fakultete in prvemu predsedniku Akademije znanosti in umetnosti, Rajku Nahtigalu, ter pred 100 leti ustanovljeni slavistični stroki na Univerzi v Ljubljani.

Začetek Univerze v Ljubljani je tesno povezan z delovanjem profesorja Rajka Nahtigala, saj sodi med njene ustanovitelje. Že konec leta 1918, leto dni pred uradno ustanovitvijo univerze, se je Rajko Nahtigal aktivno pridružil delu »vseučiliške komisije«, ki je imela nalogo oblikovati Univerzo na Slovenskem. Iz korespondence Rajka Nahtigala in Frana Ramovša, ki je imel v tej dvorani 3. decembra 1919 prvo predavanje v slovenskem jeziku o slovenskem jeziku, je razvidno, da sta se čutila posebej odgovorna, da poskrbita za stroko, ki naj bi usposabljala za poučevanje v slovenskem učnem jeziku in raziskovalno utemeljevala slavistiko.

Nekaj časa se je razmišljalo, da bi ljubljanska univerza začela provizorno delovati v okviru zagrebške univerze, pri čemer sta se v »vseučiliški komisiji« oblikovali dve skupini – ena je predlagala, naj postanejo slovenski profesorji del pedagoškega kolegija zagrebške univerze, druga skupina, na čelu z Rajkom Nahtigalom, pa je bila odločno za to, da morajo slovenski profesorji tvoriti posebni, samostojni pedagoški kolegij. Februarja 1919 je prišlo do odločitve, da se bo slovenska univerza oblikovala in začela delovati v Ljubljani. Tako je bil 23. julija 1919 podpisan zakon o ustanovitvi Univerze v Ljubljani.

Novembra 1919 je bil profesor Nahtigal izvoljen za prvega dekana Filozofske fakultete, v letih 1927–28, v finančno zelo zahtevnem obdobju, pa je bil rektor naše univerze; pozneje, leta 1939, je postal tudi prvi predsednik takratne Akademije znanosti in umetnosti.

Dragi udeleženci kongresa, draga sorodnika, z različnimi strokovnimi prispevki o Nahtigalovem filološkem delu se boste v naslednjih dveh dneh spomnili velikega slavista, zagotovo pa bomo njegovo ime še velikokrat izrekli v naslednjem letu, ko bomo obeleževali 100. obletnico ustanovitve in neprekinjenega delovanja

Univerze v Ljubljani. Profesor Nahtigal je bil s svojo jasno izrisano vizijo in trdnim prepričanjem o pomenu univerze za razvoj slovenskega naroda med tistimi izobraženci, ki so znali zreti daleč naprej. Tako izostrenega pogleda nam danes žal mnogokrat primanjkuje.

Kot pravi Marcel Proust:

Kakor hitro prihodnost postane sedanost, izgubi ves čar. Vendar ga bo, to je res, spet pridobila, ko bo obležala daleč za nami na stezah spomina – pod pogojem, da je naša duša dovolj široka in se v njej odpirajo dovolj globoke perspektive.¹

Prepričana sem, da boste v naslednjih dneh začutili to odprtost srca in zbranost misli ter se tako v največji možni meri primerno poklonili profesorju in človeku Rajku Nahtigalu. Naj vam samo še zaželim uspešno delo, gostom pa prijetno bivanje v Ljubljani.

*prof. dr. Branka Kalenić Ramšak,
prorektorica Univerze v Ljubljani*

¹ *Radosti in dnevi (Tožbe, sanjarije v odtenkih časa)*. Ljubljana: Modrijan, 2017, str. 203, prev. Katarina Marinčič.

Spoštovani predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti,
 spoštovana gospa prorektorica,
 spoštovani profesorji in profesorice,
 spoštovani gosti, dragi kolegice in kolegi!

8. avgusta 1926 je bil dr. Rajko Nahtigal v Ljutomeru, kjer so odkrili spomenik Francu Miklošiču, slovenskemu filologu, jezikoslovcu in slavistu. Svoj nagovor je začel z naslednjimi besedami:

Majhen narod lahko zapade nevarnosti, da pri ocenjevanju svojih moč, ki so se na kakršen koli način udeleževali na domačem ali splošnem kulturnem polju, rad zaide v pretirano precejevanje ali pa jih ne ume niti ceniti ter jih polagoma popolnoma prezre in pozabi, kar je viden znak kulturne zaostalosti oziroma že narodnega propadanja. Razen tega pa je še pri pripadnikih velikih narodov zelo razširjeno prepričanje, da se sin malega naroda pri vsej svoji genialnosti ne more povzpeti do onih višin kulturne dejavnosti, da bi njegovo delo imelo tudi splošen kulturni pomen.

V nadaljevanju govora dr. Rajko Nahtigal zanika nezmožnost povezave med sinovi malega naroda in visokim nivojem kulturnih dejavnosti. Verjetno ni nobenega dvoma, da tudi on sam – akoprav sin malega naroda – s svojim delom in zapuščino spada v krog tistih, ki si zaslužijo najvišja priznanja ... No, dr. Rajko Nahtigal je leta 1953 dobil Prešernovo nagrado za znanstveno delo, na Filozofski fakulteti pa bomo ob naši stoletnici naslednje leto izdali digitalizirane Nahtigalove znanstvene zapise, pa tudi tiskano verzijo teh del, s tem pa, upam, prispevali k ohranitvi kulturnega pomena njegovega dela.

Prof. Rajko Nahtigal je bil eden izmed prvih štirih profesorjev na Filozofski fakulteti leta 1919 in prvi dekan Filozofske fakultete, nato pa v letih 1934–35 še enkrat. Že na začetku je veliko časa in truda porabil za ustanovitev in organizacijo Seminarja za slovansko filologijo, ki ga je vodil do svoje upokojitve leta 1953. Seminar je bil leta 1962 preimenovan v Oddelek za slovanske jezike in književnosti, leta 2002 pa sta nastala dva oddelka – Oddelek za slavistiko in Oddelek za slovenistiko.

Seminar za slovansko filologijo je do leta 1941 domoval v stavbi nekdanjega kranjskega Deželnega dvorca, nato v Narodni in univerzitetni knjižnici, kamor so študentje slavistike kar na ročnih vozičkih preselili knjižnico in opremo Seminarja oziroma takrat že Inštituta za slovansko filologijo. Leta 1960 je Oddelek za slovanske jezike in književnosti svoj domicil dobil v drugem nadstropju Filozofske fakultete. Vse te prostore omenjam zato, ker bo tudi tokratna konferenca potekala na teh lokacijah.

Dr. Rajko Nahtigal je svojo formalno izobrazbo pridobil na Dunaju. Tam je od leta 1895 študiral slovansko in klasično filologijo ter indoevropistiko. Doktoriral

je leta 1901. Na Dunaju je najprej delal kot lektor ali docent za ruščino, leta 1913 je dobil naslov izrednega profesorja slovanske filologije s posebnim ozirom na slovenski jezik in literaturo na univerzi v Gradcu, štiri leta pozneje pa je bil na isti univerzi imenovan za rednega profesorja.

V času njegovega delovanja na Filozofski fakulteti so pri njem študirali slavisti in slovenisti, ki so naprej razvijali to stroko na Slovenskem – med njimi France Bezljaj, Anton Bajec, France Bernik, Marja Borštnik, Boris Paternu, Franc Jakopin, Martina Orožen, Matjaž Kmecl in mnogi drugi. Oni bi verjetno najbolje lahko povedali, kakšen je bil dr. Rajko Nahtigal kot človek. Odgovor na to vprašanje prepuščam Francu Tomšiču, ki je leta 1962 na tretjem kongresu Zveze slavističnih društev Federativne ljudske republike Jugoslavije o Nahtigalu povedal tole:

Kot človek je bil Nahtigal kljub svojemu velikemu znanju in položaju, ki si ga je s tem znanjem pridobil v naših najvišjih znanstvenih ustanovah, skromen in z vsakomur prijazen. Zavedal se je vrednosti svojega dela, bil nanj po pravici ponosen, bil pa je tudi pravičen do dela drugih. Z znanstvenimi deli si je ustvaril ime velikega znanstvenika, s svojimi dobrimi človeškimi lastnostmi pa si je zagotovil, da nam bo spomin nanj zmeraj lep.

Verjamem, da bo v takšnem spominu ostala tudi tokratna mednarodna konferenca. Iskrene čestitke in zahvala vsem, ki ste sodelovali pri organizaciji tega pomembnega dogodka. Pred nami je mednarodna konferenca, ki v svoji zastavitvi ponuja in obljublja veliko. Zato vam želim, da bi bil tak tudi končni izplen tokratnega srečanja.

prof. dr. Roman Kuhar,
dekan Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Spoštovana prorektorica profesorica Branka Kalenić Ramšak,
 spoštovani dekan profesor Roman Kuhar,
 spoštovane udeleženke in udeleženci konference,

mednarodna konferenca posvečena znanstvenoraziskovalni dediščini akademika Rajka Nahtigala poteka v letu, ko Slovenska akademija znanosti in umetnosti slavi 80-letnico ustanovitve. Čeprav je bila prva akademija na slovenskih tleh, *Academia operosorum*, ustanovljena že leta 1693, to je v stoletju, ko so bile ustanovljene tudi najpomembnejše evropske nacionalne akademije, štejemo za rojstni dan naše Akademije 12. november 1938, ko je potekala prva akademijska skupščina. Glavna naloga te skupščinske seje je bila izvolitev treh kandidatov za predsedniško mesto Akademije. Na seji je bilo 13 članov, štirje so bili opravičeno odsotni. S tajnim glasovanjem so izbrali pravnika Gregorja Kreka in dva kolega slavista Rajka Nahtigala in Frana Ramovša. S kraljevim ukazom z dne 4. januarja 1939 pa je bil za **prvega** predsednika Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani imenovan Rajko Nahtigal.

V nagovoru na drugi skupščinski seji 28. januarja 1939 je njen prvi predsednik poudaril,

da naš narod pričakuje plodnosne sadove našega truda in dela, s katerimi ga bomo dostojno zastopali v krogu drugih, četudi večjih in bogatejših kulturnih narodov. A to bomo dosegli, o tem sem preverjen, ako bomo složno zastavili svoje moči in v skupni lepi enodušnosti ter bratski harmoniji gradili svojo idealno stavbo. Jaz sem za to pripravljen,« pravi Rajko Nahtigal, »Vi gotovo tudi. V to pomozi Bog!

Cilj prvih slovenskih akademikov je bil jasen, **postaviti trdne temelje slovenski znanosti**. Nahtigal je bil predstavnik generacije, ki se je po prvi svetovni vojni vrnila v domovino in na ljubljanski univerzi dvignila slovensko znanost na evropsko raven. To je tudi generacija, ki je po drugi svetovni vojni v okviru delovanja Akademije ustanavljala prve raziskovalne inštitute.

Z delom za ustanovitev Akademije pa je Nahtigal začel že precej pred letom 1938. Na drugem zasedanju znanstvenega pododseka Kuturnega odseka pri narodnem svetu je že 5. decembra 1918 pripravil načrt akademije znanosti. Leta 1921 je ustanovil Znanstveno društvo za humanistične vede, ki mu je tudi predsedoval. Člani znanstvenega društva so delovali v filološki, historični in filozofski sekciji. Kasneje so postali člani tedanjega prvega razreda Akademije. Za Nahtigala je ustanovitev celovite Akademije, ki je obsegala tudi prirodoslovno-matematični razred, pomenila doseženo stopnjo kulturne dozorelosti slovenskega naroda. Po sle predsednika Akademije znanosti in umetnosti je, kakor preberemo v tedanjem letopisu Akademije, »vršil« do 27. junija 1942.

Tudi danes Slovenska akademija posebno pozornost namenja znanosti. Ker se v znanstvenem okolju pojavljajo številne neetičnosti, ustanavljamo Nacionalni svet

za integriteto v znanosti. Potegujemo se za ustrezno financiranje dolgoročnih nacionalno pomembnih raziskav, kakršne terja, na primer, slovaropisje. Srečujemo se z mladimi znanstvenicami in znanstveniki, tako s tistimi, ki se po doktoratu težko vključujejo v naše univerze in inštitute, kakor s tistimi, ki so že na tujem, a razmišljajo o vrnitvi. Opozarjamo na razdrobljenost našega raziskovalnega okolja in iščemo mehanizme za financiranje razvoja inovacij, ki izhajajo iz raziskovalnega dela.

Akademija se trudi, da je enako delavna, kot je bila njena predhodnica *Academia operosorum*, katere geslo je bilo *Sibi et aliis operosi*. Na akademijski spletni strani se lahko prepričate o številnih posvetih in okroglih mizah, ki redno potekajo na Akademiji. Zaključki številnih posvetov, ki obravnavajo aktualne teme, predstavljajo znanstveno svetovanje politiki.

Na koncu mi ostane le še, da čestitam organizatorjem za pripravo imenitne mednarodne konference o znanstvenoraziskovalni dediščini Rajka Nahtigala, se zahvalim predavateljem, ki so sprejeli vabilo, vsem udeleženkam in udeležencem pa želim zanimivo poslušanje in razpravljanje.

akad. prof. dr. Tadej Bajd,
predsednik SAZU

Spoštovani udeleženci simpozija, spoštovani kolegi!

Profesor Rajko Nahtigal je bil tudi prvi predsednik Slavističnega društva Slovenije in s tem stanovski predstavnik slavistične znanosti, tj. znanstvenega področja, ki ima pri nas najbogatejšo in najboljšeje raziskovalno tradicijo in kontinuum. Stanovsko smo lahko ponosni, da je kot član »prve posadke slovenske slavistike« bil skupaj z Franom Ramovšem, Ivanom Prijateljem in Francetom Kidričem med osnovatelji naših najvišjih raziskovalnih in izobraževalnih ustanov; in tudi po ustanovitvi slovenske univerze je bil vedno pripravljen za vsako akcijo, ki bi vodila k večjemu razvoju slovenske univerze in slovenske znanosti sploh. Znotraj znanstvenoraziskovalnega dela se je zavzemal za danes ne tako samoumeven razvoj slovenskega znanstvenega jezika. Za Nahtigala bi namreč lahko rekli, da je dejansko živel stroko in bil glede na filološko širino eden zadnjih slavističnih klasikov, in to v obdobju kar dveh svetovnih vojn, različnih družbenih in tudi kulturnih preobratov. Mogoče se je ravno zaradi tega toliko bolj zavedal tudi pomena aktualne družbene aktivnosti. Odras njegovega človeškega altruizma se kaže tudi v prizadevanju za aktivno stanovsko delovanje, in zato tudi ni naključje, da je bil na začetku delovanja različnih ustanov in društev pripravljen prevzeti nevhvalno zagonsko vodenje in usklajevanje del.

Ne glede na to, da so se npr. 1977 zbrali ob obletnici njegovega rojstva, te dni pa se zbiramo bolj ob obletnici njegove smrti, so ravno obdobja jubilejev mogoče spodbuda za podrobnejši popis njegovega šestdeset let dolgega strokovnega in raziskovalnega delovanja, v katerem pomembno mesto zavzema njegova stalna aktivnost za uveljavljanje slovenske znanosti in vzporedno seveda tudi slovenskega znanstvenega jezika. To slednje je še kako aktualno tudi danes in bo aktualno ob bližnjem praznovanju stoletnice slovenske univerze. In tudi pri pregledovanju življenja in dela profesorja Nahtigala se nam lahko samo potrjuje – če parafraziram jubilejnega Cankarja –, da si usodo piše najprej in zlasti stroka sama, zato je v nadaljevanju potrebnega čim več proaktivnega delovanja in povezovanja. Tudi tovrstni mednarodni simpoziji povezujejo, zato vam, spoštovani kolegi, želim uspešno in prijetno strokovno druženje!

prof. dr. Andreja Žele,
predsednica Zveze slavističnih društev Slavističnega društva Slovenije

Spoštovani ugledni gostje, dragi sorodniki prof. Rajka Nahtigala, dragi kolegi slavisti!

Te dni mineva 60 let od smrti, lani pa je minilo 140 let od rojstva vélikega slovenskega učenjaka prof. Rajka Nahtigala (1877–1958), zato se na tej znanstveni konferenci poklanjamo njegovemu spominu in bogati znanstveni zapuščini s področja slovanske filologije in rusistike, ki jima je kot znanstvenik in človek predano služil. V člankih in knjigah še danes pogosto presenečajo širina znanja, minucioznost pri jeziko(slo)vnihi, tekstovnih idr. raziskavah in zanesljiva jasnost pri sintetiziranju zanesljivih znanstvenih ugotovitev. Tudi zato z veseljem in nestrpnostjo pričakujemo referate in razprave, ki bodo z večdesetletno časovno distanco pristopali njegovemu delu, vidikom obravnave in posameznim vprašanjem, o katerih je razmišljal tudi prof. Rajko Nahtigal.

V imenu slovenskih slavistov, Mednarodnega slavističnega komiteja, ki bo avgusta letos izpeljal 16. mednarodni slavistični kongres v Beogradu, in tudi v svojem imenu izrekam dobrodošlico vsem udeležencem in želim plodnega dela, prijetnega druženja in dobrega počutja v Ljubljani.

*zasl. prof. dr. Alenka Šivic-Dular,
predsednica Slovenskega slavističnega komiteja,
članica Mednarodnega komiteja slavistov*